

Ed. 505/1919.

Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes
i Örebro län resolution i anledning av
en utav godsägaren, vice Häradshövdingar
m.m. Herman Behm & Sickelsjö härstädes
skriftligen gjord framställning om frid-
lysning av naturminnesmärke; gåven Öre-
bro slott i landskansliet den 31 juli 1919

Uti en den 12 maj 1919 hit inkommen skrift har sökanden hem-
ställt, att Kungl. Maj:ts Befallningshafvande måtte såsom natur-
minnesmärke fridlysa dels en sökanden tillhörig s.k. löväng, be-
nämnd södra Hammaren, & sökanden tillhöriga Järnäs ägor i Göt-
lunda socken, vilken löväng, innefattande ett område av 11 hektar,
utgjorde en gammal holme vid norra stranden av Hjälmarens mellan
Fröshammars- och Järnäs- och genom Hjälmarens sänkning
förenats med fastmarken dels ock en del av en omedelbart intill
slutande landvinning, vilket senare område vore avsett att beva-
ras närmast för att lämna material till studiet av lövängsvege-
tationens utvandrande på densamma.

I fråga om lövängens betydelse ur naturskyddssynpunkt har
sökanden åberopat ett av Professoren m.m. R. Sernander i sådant
avseende avgivet yttrande, i vilket denne, under erinran, huruso
å ängen förekomme åtskilliga för Nerikesfloran märkliga växter
samt att där ävensom i vassarna därutanför häckade flera sällsyn-
ta fåglar framhållit, att det för den naturhistoriska forskning-

en, närmast den växtgeografiska, skulle vara av vikt och värde att få området för all framtid skyddat.

I avseende å själva fridlysningen har sökanden hemställt, att denna måtte omfatta förbud mot allt beträdande av området med undantag för dem, vilka, så länge sökanden ägde Järnäs, därtill av sökanden erhöles tillstånd eller därefter av Kungl. Vetenskapsakademien; och har sökanden förklarat sig villig att, om den begärda fridlysningen meddelades, låta inhägna hela området samt att låta uppsätta tre tavlor med anslag "Södra Hammarens naturpark. Fridlyst enligt lag," därav två vid stranden å de punkter, där gränslinjerna utlöpte i vattnet, ävensom en vid ingången till naturparken.

Vid ansökningen hava fogats två kartor över området, därav den ena betecknad såsom karta över en del av ägorna till norra och södra Järnäs byar i Götlunda socken upprättad vid laga skifte år 1880, och den andra utan särskild beteckning ävensom utdrag av beskrivning över alla ägorna till $1/4$ mantal Nr 2, $1/2$ mantal nr 3, $1/2$ mantal Nr 4, $13/32$ mantal Nr 5, $15/32$ mantal Nr 6, $1/4$ mantal Nr 7, $37/192$ mantal Nr 8, $11/32$ mantal Nr 9, $1/8$ mantal Nr 10, och $1/4$ mantal Nr 11, allt Järnäs, samt en del av utjorden Nr 12 och hela utjorden Nr 13 likaledes Järnäs, Götlunda socken, upprättad för laga skifte år 1894.

X

Genom offentlig kungörelse, som varit införd i länstrycket ävensom i Arboga tidning samt den 25 maj 1919 upplästs i Götlunda sockens kyrka, har Kungl. Majts Befallningshafvande förelagt envar, som hade något mot ansökningen att erinra, att inom viss, numera förlupen tid därom härstädes göra anmälan vid äventyr, att eljest hava förlorat talan i avseende å fridlysningsåtgärden, utan att inom föreskriven tid någon anmälan hit inkommit.

Sedermåra har Kungl. Vetenskapsakademien inkommit med begärt utlåtande över framställningen och däri till densamma till styrkt bifall.

Efter det Kungl. Maj:ts Befallningshafvande häruppå låtit underrätta sökanden, att ansökningen komme att bifallas, där-
est sökanden före den 1 innevarande juli visade, att ifrågasatta området inhägnats på sådant sätt, att härigenom blivit fullt tydligt utmärkt, vilket område komme att omfattas av den blivande fridlysningsningen, har sökanden inkommit med ^{/styrkta/}uppgifter härutinnan.

Kungl. Maj:ts Befallningshafvande har tagit ärendet i övervägande och finner på grund av vad däri förekommit och med stöd av 6 § i lagen angående ⁷⁴⁷turminnesmärkens fredande den 25 juni 1909 skäligt förklara dels ovan beskrivna mellan Fröshammars- och Järnåsvikarna vid norra stranden av Hjålmaren belågna lövång, benåmnd Södra Hammaren, å Jårnås ågor i Götåun-

ta socken, dels ock en del av en omedelbart intill slutande landvin-
ning för fridlysta naturminnesmärken med förbud att beträda dem eller
åtgärda av dem för annan än den, som därtill erhållit tillstånd av
jägaren eller Kungl. Vetenskapsakademien; och vare förty den, som utan
sådant tillstånd avsiktligt beträder området eller därå förövar
jakt eller eljest verkställer skada eller olävligen jagar, underkas-
tad ansvar jämlikt 14 § i åberopade lag, vari stadgas straff av bö-
ter från och med fem till och med ett tusen kronor.

Vad sålunda blivit stadgat skall delgivas allmänheten genom
utskrift i föreskriven ordning.

Besvärshänvisning Kungl. Maj:t i Jordbruksdepartementet 30
september 45 dagen från delfåendet.

Karl Johan Bergström

Harald Bergelin

Rätt avskrivet betygar Örebro i
landskansliet den 28 maj 1957

På tjänstens vägnar:

Ingrid Larsson

III Ö 26 57.

Länsstyrelsens i Örebro län resolution
på ansökan av skogsvårdsstyrelsen i Örebro län
angående ändring av fridlysningsbestämmelserna
för Södra Hammaren å Järnäs ägor i Götlanda
socken och Glanshammars kommun;
given Örebro slott i landskansliet den 8
juli 1958.

Genom resolution den 31 juli 1920 fann länsstyrelsen, med stöd av 6 §
lagen den 25 juni 1909 angående naturminnesmärkens fredande, skäligt förkla-
ra dels en mellan Fröshammars- och Järnäs vikarna vid norra stranden av Hjälmaren
belägen löväng, benämnda Södra Hammaren, å Järnäs ägor i Götlanda
socken, dels ock en del av en omedelbart intill slutande landvinning för
fridlysta naturminnesmärken med förbud att beträda dem eller någondera av
dem för annan än den, som därtill erhållit tillstånd av ägaren eller Kungl.
vetenskapsakademien.

I skrivelse, som inkommit till länsstyrelsen den 24 april 1957, har
skogsvårdsstyrelsen i länet hemställt om sådan ändring av fridlysningsbestäm-
melserna, att avverkning och röjning i landskapsvårdande syfte efter skogs-
vårdsstyrelsens föreskrifter måtte kunna ske, varjämte förbudet mot beträ-
dande av områdena icke längre borde kvarstå.

Länsstyrelsen har i ärendet inhämtat yttranden från Kungl. vetenskaps-
akademiens naturskyddskommitté och Svenska naturskyddsföreningen. Natur-
skyddskommittén har anfört bland annat: Kommittén föreslår särskilt att alla
ingrepp bör göras med största försiktighet, dels med tanke på lundflorans
och lundprägels bevarande, dels till förekommande av för starkt hyggesuppsla
av hallon, lövträdsplanter o.d. Äldre vindfällan bör få ligga kvar med hänsyn
till deras betydelse för mossfloran och insektfaunan, liksom också med
tanke på de sår i marken och skador på angränsande örtvegetation som deras

X
fortfarande torde vålla. En del av skogen bör lämnas orörd. Förbudet att beträda området bör upphävas.

Naturskyddsrådet i länet har besökt områdena den 5 juni 1958 samt därvid efter överläggning med fastighetsägaren, godsägaren C.B. Fohlin, beslutat tillstyrka det av naturskyddskommittén avgivna förslaget till fridlysningsbestämmelser.

Länsstyrelsen har tagit ärendet under övervägande och prövar skäligt på det sätt ändra ifrågavarande fridlysningsföreskrifter att dels avverkning och rövning må ske i enlighet med vad Kungl. vetenskapsakademiens naturskyddskommitté i sitt yttrande föreslagit dels ock förbudet att beträda området upphävas.

Talan mot detta beslut föres hos Konungen genom besvär, vilka vid äventyr av talans förlust skola hava inkommit till Kungl. Jordbruksdepartementet inom tre veckor från det klaganden fick del av beslutet; dock skall besvärstiden för menighet vara fem veckor.

Besvärshandlingarna må till departementet inlämnas eller med posten insändas i betalt brev.

Tid och ort som ovan.

På länsstyrelsens vägnar:

Erik Werner

Nils Hakelier

Bestyrkes
på tjänstens vägnar:

Turegård Johansson

STATENS NATURVARDNSÄMND		BESIKTNINGSPROTOKOLL	Riksregisternummer T 5
Besiktningsman Skm. Carl Ekblad, SNV	Besiktningsdatum 26.5.1967	Tidigare besiktningsdatum	
	Fridlysningsdatum 31.7.1920		

Objekt, belägenhet, föreskrifter m m

Objektets art			
☐ Naturminne (NM)	☒ Naturreservat (NR)	☐ Fågelskyddsområde (FS)	☐ Övr djurskyddsområde (Övr)
Objektets benämning m m Södra Hammaren, lövskog - lund, tidigare delvis slåttermark.			
Fastighet Järnäs 4 ⁵		Areal Ca 13 ha	
Socken Götlunda		Kommun Glanshammar	Län T
Karta 10g, 4a	Lägesbeskrivning Vid Hjälmarén omedelbart norr Järnäs Viken och 4 km SSO Sickelsjö.		
Fastighetens ägare (namn och adress) Godsägare C. B. Fohlin			
Kontaktman		Förvaltare SVS	
Syfte			
Föreskrifter	Avverkning och röjning må ske enl. KVA:s förslag, sålunda: alla ingrepp bör göras med största försiktighet, dels med tanke på lundflorans och lundprägeln bevarande, dels till förekommande av för starkt hyggesuppslag av hallon, lövträdsplanter o.d. Äldre vindfällén bör få ligga kvar med hänsyn till deras betydelse för mossfloran och insektfaunan, liksom också med tanke på de sår i marken och skador på angränsande örtvegetation som deras bortförande torde vålla. En del av skogen bör lämnas oröjd.		

Beskrivning, åtgärdsförslag, kostnadsberäkning m m

Kartunderlag	Ekonomisk karta i skala 1:10000		
Fotografisk dokumentation	Antal färgbilder 9	Antal svartvitbilder 17	
Utmärkning vid besiktningen	I nordväst vid gångstig vitmåladé bräder med text: Fridlyst område, Södra Hammarens Naturpark.		
Åtgärder	Nya skyltar i A4-format, bil.5 levererade till SVS våren 1967. Gränsmarkering enl. SNV:s anvisningar. Vägvisare från enskilda vägen.		

Beskrivning	<u>Se bilaga 1, 2 och 3</u> Området har inhägnats i samband med fridlysningen, men stängslet nu till större delen nedliggande. Provytemarkeringar av 1/2 m höga rödmålade träkäppar i 20 - 30 m förband över hela reservatet.				
Skadegörelse					
Åtgärds-förslag	<u>Se bilaga 1</u> Vägfrågan måste lösas. Vägen nu avstängd för obehörig trafik genom skyltar.				
Omtålighets-grad, framtida form	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="355 1406 866 1473">Omtålighetsgrad</td><td data-bbox="866 1406 1565 1473">Framtida fridlysningsform</td></tr> <tr> <td data-bbox="355 1473 866 1473">Rel. hög</td><td data-bbox="866 1473 1565 1473"> ☐ NM ☒ NR ☐ FS ☐ Övr </td></tr> </table>	Omtålighetsgrad	Framtida fridlysningsform	Rel. hög	☐ NM ☒ NR ☐ FS ☐ Övr
Omtålighetsgrad	Framtida fridlysningsform				
Rel. hög	☐ NM ☒ NR ☐ FS ☐ Övr				
Förslag till ändring av fridlysning	Fridlysningsföreskrifter gällande allmänheten.				
Beräknad arbetskrafts-ötgång och kostnad	Utmärkning: 5 ndv. à 90:-kr = 450:-kr. <u>Summa kostnad: 450:- kronor.</u>				
Anteckningar					

Södra Hammaren utgöres av södra delen av en moränholme som höjer sig max. ca 5 m över omgivande landvinningsmark, nu till stor del igenvuxen med lövskog av huvudsakligen björk i III åkl. Med undantag för några markerade blockiga höjdpartier, är marken svagt blockig. Särskilt i norr förekommer åtskilliga odlingsrösen tydande på att S. Hammaren en gång hävdats som slättermark. På två ställen i väster utbreder sig mindre kärr-områden, varav ett i anslutning till blockhöjd nära västra gränsen. Reservatets gräns följer den gamla strandlinjen, nu utgörande gräns mellan landvinningsmark och moränhöjden. Hela området är bevuxet med slutet lövskogsbestånd och ger ett mycket frodigt intryck.

Träd- och buskbeståndet kan indelas i följande 4 skikt.

1) Spridda stora, vidkroniga ekar, lindar, lönnar med diametrar uppemot 70 - 80 cm.

2) Medhärskande bestånd, till större delen överslutet av lind, ek, lönn, asp, björk och något ask. Spridda stora granar.

Träden ofta krokiga med små, högt ansatta kronor av piskartyp.

3) Underbestånd, delvis medhärskande, av samma trädslag som i skikt 2 men med lind och lönn förhärskande.

4) Buskskikt, i regel svagt utbildat. I söder tätare, i huvudsak hägg och try, liksom i östra delen av centralpartiet där riklig askföryngring täcker ett fuktigare parti om ca 0,3 ha. Buskskiktet i övrigt dominerat av try, lind, hägg, lönn, olvon samt i mindre utsträckning hassel och måbär.

Det synes som om träd- och buskskiktet nu nått ett jämnvikts-tillstånd. Krontaket är fullt slutet och föryngring förekommer

mycket sparsamt. Endast askföryngring förekommer sparsamt i söder och öster. Där luckor uppstått genom stormfällning har lind och lönnföryngring kommit. Snårskiktet är nu så svagt utbildat att man inom större delen av reservatet kan se omkring 30 m. Om gallring utföres i krontaket blir resultatet med säkerhet en kraftig utveckling av buskskiktet, vilket torde påskynda utarmningen av lundfloran.

Rikligt med bohål i träden, vilket bidragit till det rika fågellivet.

Lundfloran är artrik och frodvuxen, utom i söder, där marken blir något svagare. Här förekommer enstaka gullvivor och ängskovall, vilka arter är de enda iakttagna resterna av tidigare ängsvegetation. I centrala delen, som utgör reservatets produktivaste område, dominerar lundstjärnblomma över stora ytor tillsammans med tandrot, lungört, blåsipppa, vårört, liljekonvalje, underviol, ormbär, myskmadra, stinksyska, ekbräken, träjon, hässlebrodd m.m. Dessa arter förekommer för övrigt inom större delen av området. Vätteros och vippört förekommer sparsamt.

Åtgärd: Som nämnts synes jämnviktstillstånd råda i träd/buskskiktet. Lundfloran är knappast påverkbar annat än genom mycket omfattande avverkningar, varvid istället snårskiktet kommer att utvecklas kraftigt och kanske ge större beskuggning än vad som nu är fallet. Det gamla överbeståndet synes klara sig relativt bra i kassen med de yngre träden. Genom de stormfällningar av äldre och yngre träd som efter hand sker, uppkommer luckföryngring varigenom beståndets fortlevnad garanteras. Det lämpligaste synes därför vara att tills vidare lämna området utan några som helst ingrepp.

Pågående vetenskaplig undersökning bör redovisas till SNV.